

DE SLUISWACHTERSWONING

EN DE EERSTE VERLAATSMEESTERS

©Albert Metselaar, 2018 albertmetselaar@home.nl

Een sluiswachterswoning (gesticht in 1854), de oude sluis (1929) bij de Hoogeveense Vaart, bij de uitvalsweg naar Echten, en de bronzen sluiswachter bij de moderne sluis van Noordscheschut. Ze herinneren aan een verleden waarin de zogenaamde waterkunstwerken van vitaal belang waren voor de economie van Hoogeveen en omstreken. We kennen de namen van de sluiswachters van 'Kattouw', zoals de oude sluis in De Weide werd genoemd. De sluis had de naam gekregen van de eerste sluiswachters. Daar waren achtereenvolgens werkzaam: Harm Stoffers Kattouw, Hendrikus Kattouw, Hendrik Kattouw, Jan Wams, zijn weduwe Femmechien Kok, Hendrik Lip en tot slot Jan Lip. Ze hadden er ook een caféetje bij. De tapkast stond tussen de beide vensters van het vooruitstekende gedeelte.

De Hoogeveense Vaart tussen Meppel en Hoogeveen werd gegraven en voltooid in de periode 1631-1637, maar was voortdurend onderhevig aan verandering. Een sluis heette toen nog 'verlaat', en was uitgerust met valdeuren in plaats van draaideuren. Er waren 12 verlaten in een telling uit 1637. Een 13^e kwam in het Haagje, een 14^e was bij de ingang van het Lageveen, bij Echten, een 15^e verlaat was achterin het Haagje, om de watertoevoer van de vaart te controleren, en de 16^e gaf

toegang tot het water rond het Huis te Echten. Bij Alteveer was er een met een zelfde functie. In de 18^e eeuw kwamen er nog verlaten in Noord (Noordse Schut), bij Veenlust en in de Schutswijk. Tevens vinden we dan een schutje bij het Zandmeer. Al die verlaten hadden verlaatsmeesters die ervoor zorgden dat de pramen hun lading af konden voeren. Ze stonden in dienst van de eigenaar van de vaart, de Compagnie van 5000 Morgen, die de vaart ook had laten graven. De namen van de eerste verlaatsmeesters zijn gedeeltelijk bekend. We ontmoeten hen als we de heren directeurs van de Compagnie van 5000 Morgen op de 22^e oktober 1637 horen overleggen over verbeteringen aan de dan nog jonge vaart. Het eerste verlaat van dat moment was een verlaat in de huidige Zuidwoldiger Weg, het Mathijssenverlaat. Mathijs kennen we verder niet, maar toen zal zijn naam een begrip zijn geweest. Op het tweede verlaat zat Schoenmaker. Op het derde Lense Volckers. Boije Lewes zat op het zevende verlaat. Daarna kwam het verlaat van Jan Rinsen. De familie Booi/Booy, en een familie Ten Caat/Caate, ze stammen rechtstreeks af van Boije Lewes. Lense Volckers' nageslacht noemt zich nu Giethoorn.

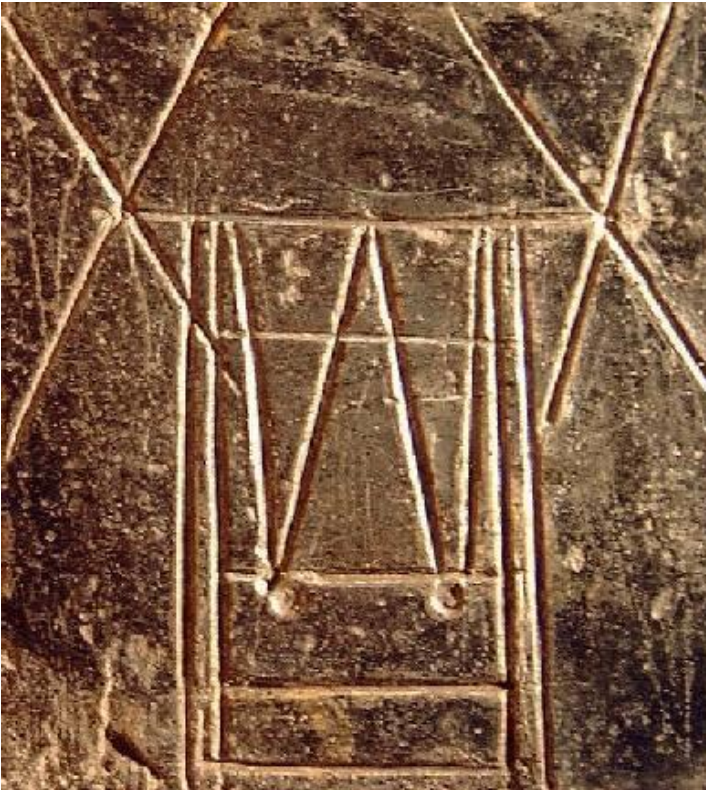
In de groep verlaatsmeesters waren nog wel eens wisselingen. We krijgen er soms wat van mee via de notulen, lang niet altijd. Op 6 maart 1644 besloten de directeurs om Tijmen Arents van Meppel aan te nemen op het eerste verlaat vanaf Meppel gerekend. De overeenkomst met Tijmen Arents staat samengevat in de notulen, zodat we mee kunnen kijken naar wat van de verlaatsmeesters werd verwacht en wat ze verdienden. Tijmen Arends werd aangenomen voor zes jaar. Hij verdiende f 70,- per jaar. Hij zou ervoor moeten zorgen dat het pand van het verlaat – het stuk vaart naar het volgende verlaat – op behoorlijke diepte zou blijven. Hij moest ook de kaden onderhouden, de wal van de vaart. Dit betrof het gebruikelijke lopende onderhoud aan de vaart en niet het grote onderhoud. Dat werd door derden gedaan, zoals we hiervoor zagen. Bij de aanstelling van Tijmen Arends nam de compagnie op zich een huis voor hem te bouwen, bij het verlaat, dat minder dan f 600,- zou moeten kosten.

Alle andere verlaatsmeesters hadden een huis van de compagnie. Dat hield dus in dat bij ontslag of het aflopen van de termijnen waarvoor een verlaatsman was aangesteld, ook een andere woning gevonden moest worden. De nieuwe verlaatsman kon direct de verlaatswoning betrekken en daarmee kon het functioneren van de vaart ongehinderd doorgang vinden. Hoe de compagnie zich gedroeg als woningbaas, daarover lezen we weinig in de notulen. In de praktijk zullen lopende zaken afgehandeld zijn tussen de verlaatsmeesters en de rentmeester. De woning van Tijmen Arents was zijn particuliere bezit. Op 21/31 juli 1659 besloot de Compagnie dat die van hem overgenomen zou worden om als verlaatshuis te dienen. De woning stond buiten Meppel, lezen we. Tijmen Arents zou het huis vrij en onbelast leveren.

Waarom vertrok Tijmen? De voornaam is niet zo algemeen. Timen Arents van der Weijde, zo zegt het trouwboek van het kerspel Meppel, is op 1 januari 1659 in Amsterdam getrouwd met de jongedochter Geesien Jacobs. Timen was weduwnaar van Aeltien Jans Budde, met wie hij op 1 januari 1628 in Meppel was getrouwd. Een andere Timen of Tijmen Arents komt niet voor in het Meppeler trouwboek. Dit

moet Tijmen de verlaatsman zijn geweest. Hij vertrok dus, omdat hij door een huwelijk een nieuwe start elders ging maken. In de notulen van de Compagnie van 27 mei 1651 is sprake Jan Aerjensen van der Weijden, die het lastgeld inde van alle op en afvarende goederen die geen turf waren. Dat zal een broer zijn geweest.

Samengevat kunnen we concluderen dat Tijmen Arents verlaatsman was van 1644 tot 1659 en er nadien een nieuwe verlaatsman op zijn post kwam, die in zijn huis kwam. Vanaf 1659 waren dus alle verlaatshuizen eigendom van de Compagnie. De nieuwe verlaatsman die Tijmen Arents huis kreeg heette Gerrit Wiggers. Hij beheerde het verlaat 'aan Mullers hof', zo lezen we in de notulen. Dat was dus het 11^e verlaat. Overigens was Gerrit Wiggers op 20/30 juni 1660 al weer weg, het huis stond leeg constateerden de directeuren. Er zou een bekwaam man in moeten komen, zodat het verlaat weer bemand was. De Heer van Echten zou ervoor moeten zorgen, zeiden de directeuren.

Een afbeelding uit 1780 van een Hoogeveens verlaat, met valdeuren en een hoge as om die op te kunnen nemen. De pramen voeren er onderdoor.

Men stond op deze hoogte...

....en duwde dan de spijlen op de zijkant vooruit, zodat de as draaide. De valdeur ging hoog.

We stappen weer even terug in de tijd. Op 6 mei 1648 besloten de directeuren alle verlaatsmeesters te ontslaan. Er waren dagelijks klachten over deze verlaatsmeesters. Dat zegt niet dat ze hun werk zo slecht deden. Alle schippers waren concurrenten van elkaar, die hun turf als eerste op de markt wilden hebben, en de beste prijzen wilden zien te krijgen. In een dergelijk systeem is er stress, en waar stress is, komt er druk te staan op een functionaris. Wanneer zijn systeem niet goed werkt, het hout en de touwen van het verlaat waren regelmatig aan vervanging toe, of er gaan groepsprocessen spelen waardoor de spanningen oplopen, wordt er een 'dader' gezocht, een zondebok. Die was makkelijk gevonden: de verlaatsman had 'het' gedaan. Daar kwam nog bij dat die aanvankelijk geen schriftelijke opdracht hadden, dus er was onduidelijkheid over wat ze wel en niet moesten doen. De rentmeesters zouden de verlaatsmeesters meedelen dat hun dienst er na het lopende seizoen op zat. Er zou een schriftelijke opdracht worden gemaakt, volgens welk de verlaatsmeesters zouden moeten gaan werken. Vervolgens zou het werk publiekelijk of uit de hand worden aanbesteed, dat lieten de directeuren open. In de opdracht zou ook opgenomen moeten worden dat ze zelf hun huis moesten onderhouden. De eerste twee jaar in alles wat aan onderhoud nodig was, want dat zat niet in een nieuw akkoord dat met de timmerman meester Gerrit van Benthem was gesloten.

Bij Dwingeloo is het bovenstuk van een verlaat opnieuw opgebouwd.

Voordat een verlaat kon worden geopend verzamelden zich de pramen daarvoor. Er lag een vloot van pramen klaar voor doorgang. Die kleine praam had geen anker. De praam werd vastgezet aan een paaltje, dat door de praamschuivers ter plekke in de grond werd geslagen. Een vloot pramen stond dus gelijk aan een web van touwen en een veelheid aan paalgaten. Gevolg: de weg en de wal naast het water bij de verlaten werd doorlopend beschadigd. Op 2 juli 1649 werden maatregelen afgesproken. De directeuren van de compagnie noteerden: *“Vermits zij haar palen, daar de pramen aan vaste te maken te na aan de weg slaan, is goed gevonden dat geen praamschuivers haar schepen en pramen anders zullen mogen vast maken dan aan een paal geslagen, acht voeten uit de kant of de wal van de weg nevens de vaart.”* De verlaatsmeesters moesten iedereen beboeten die ze betrapten op overtreding van deze regel. De boete was zes stuivers. Diezelfde dag besloten de directeuren dat de weg tussen het verlaat van Boijs en het Schoenmakersverlaat te verbeteren, want die was helemaal vervallen. De Heer van Echten zou het laten aanbesteden door de rentmeesters. Wat we tussen de regels door ook kunnen lezen: het ontslag van alle verlaatsmeesters had niet overal voor wisseling gezorgd. Boije Lewes en Schoenmaker waren nog steeds in dienst. Ze waren blijkbaar opnieuw aangesteld.

De Compagnie bemoeide zich ook met het zedelijke leven van haar personeelsleden. Verlaatsman Lambert, naam verder niet bekend, bleek in mei 1652 met zijn zoon en zijn dochter op één bed te slapen. Op het andere bed sliep Jan Soldaat. Zo heette hij echt. Om schandalen te voorkomen besloot de Compagnie op 21/31 mei van dat jaar dat rentmeester mr. Jacobus van Overschie over zou moeten brengen dat de Compagnie gelaste dat Jan Soldaat binnen 14 dagen uit de woning zou moeten vertrekken. In het contract dat Mr. Jacobus van Overschie in 1652 met de Compagnie sloot over het opknappen van de vaart vinden we de namen van vier anderen die de verlaten bedienden. Het Booijen-verlaat werd op dat moment bediend door Emmetje Bojens. De andere bovenste verlaten, tussen Echten en Hoogeveen, werden bediend door Hendrik Gerrits Schoemaker, Jan Pauls Wever en de weduwe van Jacob Mulder. Ook hun namen vinden we in het contract vermeld, om locaties aan te duiden. Het contract staat in het resolutieboek ingeschreven, bij de notulen van 1652.

Opzieners, inners van het lastgeld, turfmeters, vaak werd per seizoen bekeken of ze in functie bleven. Verlaatslieden hadden wat meer zekerheid, maar ook die was beperkt. Op 10/20 maart 1656 besloot de Compagnie van 5000 Morgen opnieuw dat alle verlaatslieden hun huizen opgezegd zouden worden, zodat er opnieuw gepraat kon worden over traktement en voorwaarden. Onder de nieuwe voorwaarden vinden we vermeld dat men onder geen beding hoger mocht schutten dan door de directeuren was bepaald. Ook mocht men geen extra water doorlaten, om het pand onder een verlaat wat dieper te laten worden, of om een golf water mee te geven, waarop een praam wat makkelijker over ondiepten heen kon komen. Er waren klachten over ondiepten in de vaart, dat wisten de directeuren. Blijkbaar speelden de verlaatslieden met de regels, onder druk van de klagende schippers. Maar hen werd op het hart gedrukt zich absoluut aan de regels te houden, en onregelmatigheden te melden bij de directeuren of de rentmeester. Wie erop werd

betrapt dat hij sjoemelde met het water, die verloor als boete een kwart van zijn jaartraktament. Aldus lezen we in de notulen van 13/23 mei 1656, waarin we als nieuw of opnieuw aangestelde verlaatslieden de namen vinden van de volgende personen en hun jaartraktementen:

- 1^e verlaat, Roelof Jans, f 40,-,- (Veeneschut)**
- 2^e verlaat, Jan Pauls, f 40,-,- (Sloutersschut)**
- 3^e verlaat, Hendrik Gerrits, f 40,-,- (Oldenbaasschut)**
- 4^e verlaat, Frans Jans Mulder, f 30,-,- (Echtingerschut)**
- 5^e verlaat, Gerrit Luijcas, f 30,-,- (Arend Koopsschut)**
- 6^e verlaat, Willem Bogaart, f 40,-,- (Willem Moesschut)**
- 7^e verlaat, Lambert Heijndriks, f 45,-,- (Osseschut)**
- 8^e verlaat, Bartholomeus van Wee, f 45,-,- (Jurriaansschut)**
- 9^e verlaat, Alijds, f 30,-,- (Rogatschut)**
- 10^e verlaat, Reijner Prijs, f 30,-,- (Knijpeschut)**
- 11^e verlaat, Tijmen Arents, f 40,-,- (Klaas Seinenschut)**

Wat het totaal aan traktementen van de verlaatslieden bracht op een somma van f 410,-,-. De namen achter de bedragen verwijzen naar de namen die later golden voor deze kunstwerken in de Hoogeveensche Vaart. De verlaatsmeesters kregen het steeds drukker, want met het toenemen van het werk in het veen kwamen er meer pramen met zwaardere lasten. Om twee pramen tegelijk te kunnen schutten, moest het verlaat van Mr. Willem Bogaart worden aangepast. Het verlaat werd hiervoor 'verhangen' en met een voet verbreed, zo lezen we in de notulen van 10/20 mei 1658. Hij ontving hier f 42,-,- voor en zou dan ook de brug bij Mulder wat verzetten.

De verlaatsman van 't Mullersverlaat, het 11^e verlaat bij Meppel, had ook als taak het inzamelen van de biljetten. Iedere schipper moest voor vertrek in Hoogeveen voor een stuiver een biljet kopen, los van het te betalen lastgeld, zo lezen we hiervoor, anders werd hij niet door de vaart gelaten. Die biljetten werden weer ingenomen bij het laatste verlaat. Maar omdat dit verlaat in de zomer van 1660 geen vaste verlaatsman had, konden daar de biljetten niet meer worden ingenomen. De directeuren besloten 20/30 juni 1660 dat ze voortaan zouden moeten worden ingenomen bij het Schoemakersverlaat. Verlaatsman Hendrik Gerrits Schoemaker werkte op het derde verlaat. Wie daar kwam zou ook de rest van de vaart wel uit moeten varen. Hendrik Gerrits kreeg tevens de opdracht niemand door te laten die zijn biljet niet af wilde geven. Wanneer iemand een biljet zou houden, zou een andere praam daarop af kunnen varen. Vandaar dus dat ze ingeleverd moesten worden. Hendrik Gerrits zou alle biljetten moeten bewaren en iedere maand afgeven bij rentmeester Samuel Seijtz. Aldus besloten 20/30 juni 1660.

De verlaatsmeesters stonden onder direct toezicht van de opzieners van de vaart. Die gingen met de afvarende vloten mee, en waren direct leidinggevend aan de verlaatsmeesters. De eerste opzieners oftewel opzichters waren al in dienst vanaf 1634. De rentmeester van de Compagnie, Carst Peters, werd opzichter van de ene helft van de vaart, de veenmeester, Cornelis Moeus, van de andere helft. De rent-

meester kreeg het al snel te druk met andere zaken, en de functie van centrale veenmeester verviel. Er kwamen nieuwe opzieners. Toen deze een schriftelijke instructie kregen, was er formeel ook duidelijkheid over de handelswijze van de verlaatsmannen. Dat gebeurde in 1658. Op 10/20 mei 1658 werd voor de zoveelste keer gesproken over opzieners van de vaart. Aangesteld werden Samuel Seijt, Broer Oenen en Marten Andries. Twee opzieners waren al eerder in dienst en Marten kwam erbij, in plaats van Johan van Echten. Laatstgenoemde zal het werk weer gedelegeerd hebben aan een derde, en dat werd vanaf de nieuwe benoeming door de Compagnie onmogelijk gemaakt. De heren kregen op 1/11 juli 1658 een reglement waarin precies werd aangegeven wat hun taken waren. Zo wisten ook de verlaatsmannen en de schippers waar ze aan toe waren:

“Ordre en Reglement, waarna de Opzienders van de Vaart en de Verlaten hier boven genoemd zich zullen hebben te reguleren.

- 1. Eerstelijk dat ze zullen hebben een generale opzicht op het onderhouden van de verlaten en dat de verlaatsluiden altijd behoorlijk peilwater houden en niemand van de schippers enig water nageven om te slompen.*
- 2. Item dat ze zullen bezorgen dat de Vaart in de behoorlijke diepte, ten minste van 3 voeten, onderhouden worden, de ondiepten en bulten daar in groeiende, zo heeft zij zulks verstaan zonder uitstel laten diepen, op het oorbaarlijkste en profijtelijkste.*
- 3. Idem dat de kaden en wegen, tot laste van de compagnie staande, behoorlijk onderhouden worden en daar dezelve vervallen, met zand, en andere materialen uit de Vaart komende, weder ophogen.*
- 4. De Opzienders zullen niet vermogen enige schippers 't zij met ledige of met geladen pramen, die gereed zullen zijn om op of af te varen, op te houden ten ware bij schaarsheid van water, maar altijd op het verzoek van de schippers gereed zullen zijn, om de peilbalk waar te nemen als er pramen zullen doorvaren. En de peilbalk nooit dieper mogen hangen dan 2 ½ voet, Drentse mate, zonder enig faveur of gratie te gebruiken, en dat ze zullen letten dat de pramen met hunne masten, roers of planken en ander gereedschap nevens hunne turf geladen zijnde, daar over zullen kunnen drijven zonder dat dezelve daar over met geweld zullen mogen gehaald worden, als wel voor dezen placht te geschieden. En als dezelve niet gemakkelijk over de pijlpalk kunnen drijven, dat ze dan dezelve aanstonds zullen doen achteruit halen, den schippers breuken, en afeisen een amende van 2 goldgulden, en dezelve zo veel turf doen uitladen, dat de pramen gemakkelijk invoegen voorzeide zullen kunnen overdrijven, welken turf verstaan werd verbeurd te zijn, en bij de eerste gelegenheid verkocht te moeten worden, om de penningen daar van procedeerende te emploieren ter dispositie van de Edele Heer en Directeurs en Hoofdparticipanten dezer Compagnie, waar van dien volgens de opzienders zullen moeten houden pertinente aantekeningen, om 't allen tijden des vermaand te doen rekeninge bewijs en reliqua, en alle het welke of ergens in geresisteerd wordende zullen de sterke hand van den schultens en gerichte van Echten tot assistentie verzoeken.*

5. *De opzienders zullen gehouden zijn, bij beurten ten minsten eens per weeke de vaart en verlaten tot Meppel toe te visiteren, den verlaatslieden tot hun devoir te vermanen, en nauw regard nemen, of zij hunnen dienst ergens in te buiten gaan, 't zij met den schippers water na te houden, of niet gedurig pijlwater te houden. Item de vaart pijlen met een geladen schip 't welk 2 ½ voeten diep gaat, en onderwegen zo den verlaatslieden als den schippers bij alle occasien ondervragen of ergens enige diepte, of ander ongemak in de vaart is, en 't zelve dadelijk laten remedieëren.*
6. *Dat de opzienders zullen bezorgen dat de meerstallen op hunne bekwame tijd geopend en gesloten worden, en enige ondiepten in dezelve komende 't zelve bij de eerste gelegenheid met communicatie en goedvinden ten minsten van twee uit de Heeren Directeuren of Hoofdparticipanten in loco wezende, te doen helpen.*
7. *De opzienders zullen gehouden zijn zo wanneer 2 van de Heeren Directeuren of Hoofdparticipanten op het veen zullen zijn, dezelve behoorlijk rapport te doen van de gelegenheid van de vaart en verlaten, item van hunne gedane devoirs en met dezelve voorts beraadslagen op alle goede accommodatie van de afvoeringe van de turf en wes daartoe dienen kan.*
8. *En voorts alles te doen, en niet na te laten, dat goede, en getrouwe opzienders ambtshalven schuldig zijn."*

Ook was er van vanaf ± 1650 nog een aparte instructie voor de verlaatslieden zelf:

"Provisionele Ordre

voor de verlaatslieden zullen gehouden wezen haar panden te allen tijden vol water tehouden, volgens aantewijzen peil, bij poene (= boete) van een goudgulden de eerste reise (= keer), de tweede reise twee goudgulden, en de derde vijf op verbeuren van een viertal jaars traktement zo der bevonden wordt hij contrarie (= het tegendeel) gedaan hebben.

De verlaatslieden zullen niet vermogen enige schippers en pramen te slompen hun hun water na tegeven. Maar zo haast zij zullen bevinden enige ondiepte en droogte in de panden of enige laagten aan de kade en dijken te wezen, 't zelve in tijds aan de heren directeuren en hoofdparticipanten op 't Hoogeveen bekend te maken, om 't zelve te laten helpen, bij poene als hierboven in 't eerste artikel.

De verlaatslieden zullen gehouden wezen indien der enige schippers of iemand anders met haar pramen tegen de verlaten, verlaatsdeuren of de vleugels kwamen te zeilen of haar pramen met geweld daar tegen aan lieten lopen en een en anders schaloos maakten, of tegens wille van de verlaatslieden met op- en afschutten zich onbehoorlijk droegen, 't zelve en de namen der schippers aan de heren directeuren en hoofdparticipanten op 't Hoogeveen bekend te maken, bij poene indien de verlaatslieden 't zelve niet en doet, dat alle de schade aan het verlaat en de aanvang van dien gedaan aan de verlaatslieden haar traktement zal worden verhaald en profijtelijk gekortet.

Dat niemand van de verlaatslieden zal vermogen zondags te schutten, of gedogen

geschuttet te worden, zonder 't zelve dadelijk aan te brengen”.

Waar nodig werd de instructie wat aangevuld, al naar gelang de situatie bij een verlaat. Sommige boeren uit het kerspel Zuidwolde maakten gebruik van de wijk in het Kleine Veen, het Lageveen, om zo via het verlaat van dat Kleine veen op de Hoogeveensche Vaart te komen. En dat zonder het betalen van lastgeld. De Compagnie besloot op 10/20 juni 1662 dat ze dit via timmerman/verlaatsman Willem Bogaart zouden kunnen oplossen. Willem Bogaart kreeg de opdracht dat hij alleen maar schippers mocht doorlaten die een biljet hadden, dat ondertekend was door de veenmeester van de Heer van Echten. Die veenmeester beheerde ook het veen van de Van Echten in dat Kleine Veen. Op dat biljet zou moeten staan dat het bij de lading van de praam ging om turf uit het veen van de Heer van Echten. Willem zou al die ingenomen biljetten aan elkaar moeten rijgen en bewaren. Een algemeen reglement voor de vaart zou diverse problemen moeten ondervangen. Het kwam er, na veel onderhandelingen, en bleef vele jaren de basis van het functioneren van de oude vaart. Iedereen wist waar hij aan toe was:

Het reglement op de vaart van 1664

“Zo hebben dien volgens welgemelde momboirheren van de kinderen wijlen de Heer van Echten, en de gezamenlijke participanten, vertoonders in dezen geconcipieerd verscheiden pointen en ordonnantiën op het onderhouden van de vaart, afvoeren van de turf, schutten en sluiten van de verlaten, arbeidsloon van de arbeiders, verkopen van turf, gebruiken van peilbalken. En uit al dezelve pointen op de poenen en boeten op de contraveuteurs geformeerd inconformiteit van het voorgemelde octrooi artikel 8, het navolgende reglement, om bij U Edele Mogenden gevisiteerd en geaprobeerd te worden, het welke zij vertoonders als nu exhiberen en inleveren.

I

Eerstelijk, dat geen op- en afvarende schipperen zich zullen mogen verstouten enige verlaten haars gevallens te openen of te sluiten in weerwil van de verlaatslieden, die zulks is aanbevolen, bij de poene van tien goudgulden, boven de schade daardoor veroorzaakt.

II

Dat ook niemand enige damming, dat is stourbinge en kaden, waarmee het water in de vaart gehouden wordt, bij de Heer van Echten, en de gezamenlijke participanten gedaan maken, zal mogen doorstreken of vernielen bij de boete als voren, boven de generale straf tegen zodane overtreders bij U Edel Mogendens plakkaat van de 5^e september 1627 gestatueerd.

III

Dat schippers noch andere lieden in 't op- en afvaren van de vaart de verlaten niet zullen mogen beschadigen, bij poene van de gedane schade te repareren, en daarboven bij de boete van tien goudguldens.

IV

Dat geen schippers haar pramen aan tuinen, noch aan palen, nader als zes voeten van de vaart geslagen, zullen mogen hechten, bij de poene van zes stuivers boven de reparatie van de schade.

V

Dat alle schippers op- of afgaande haar pramen zodanig zullen moeten vastleggen en verdelen, als men gevoeglijk de vaart kan gebruiken en voorbij varen, bij de poene van een goudgulden, bij iedere schipper telkens te verbeuren.

VI

Dat de schippers in 't laden geen turf in de grachten mogen laten vallen en wegdrijven, maar een boom moeten uitschieten, om de afgevallen turf weder te bergen, bij de poene van drie stuivers voor elke turf, zo in 't water wordt bevonden, te verbeuren.

VII

Dat geen schippers in 't doorvaren enig draaivonder mogen afschuiven zonder dezelve weer op haar plaats te leggen, bij de poene van een goudgulden, noch ook dezelve te beschadigen, bij de poene van een goudguldens boven de schade.

VIII

Dat de schippers de pramen over de peilbalk niet mogen trekken, maar zonder enigerhande geweld al drijvende daar over zullen moeten varen, zonder enige lasten of gereedschap van masten, roers, planken aan het een of 't ander verlaat op te leggen, en dan wederom afkomende in te nemen, maar dat zij met alle gereedschappen, daar mee zij tot Meppel willen varen, over de peilbalk zullen kunnen passeren, bij de poene van twee goudguldens.

IX

Dat die van het lage of kleine veen met haar lasten afkomende, niet dieper mogen laden als derdehalve voet, gelijk de andere schippers, bij gelijke poene als hiervoren op de overtreders van de peilbalk is gestatueerd.

X

Dat de schippers in gevolg van 't octrooi, al eer zij over de peilbalk zullen mogen varen, van iedere last zwarte turf die afgevoerd zal worden, zullen betalen zes stuivers, en van iedere last grauwe turf vier stuivers, en dat men tot dien einde in

kas van kwestie over de grootte der pramen, dezelve door een onpartijdige zal mogen doen meten tot kosten van ongelijk, om het lastgeld daar naar te ontvangen, alles bij de boete van twee goudguldens, zo nochtans, dat de meting eens geschied zijnde, daarna niet wederom zal gedaan worden.

XI

Dat insgelijks ieder zal gehouden zijn te halen een biljet, en voor ieder biljet te betalen een stuiver, welk biljet zal moeten ter bestemder plaatse vertoond en overgeleverd worden, tot bewijs dat het lastgeld volkomenlijk betaald is, al mede bij de boete van twee goudguldens, welverstaande dat het biljet der Zuidwolder schepen of vrachten van de geconstitueerde van Zuidwolde gehaald zal mogen worden.

XII

Dat geen turf anders als bij stokmaat zal worden verkocht, bij de boete van vijf goudguldens, bij de koper en verkoper elk te verbeuren, en dat beide verkoper en koper in kas van suspicie des verzocht zijnde, zich zullen moeten purgeren met ede geen turf verkocht of gekocht te hebben dan bij de stokmaat of de boete te betalen.

XIII

Dat tot dien zin alle turf door de bezworen meesters zal worden opgemeten, en door een boekhouder pertinentelijk te boek gebracht, genietende van 't dagwerk als de participanten met dezelve opmeters en boekhouder zullen kunnen accorderen.

XIV

Dat niemand ander lieden gereedschap noch materialen, als planken, vonders, kruiwagens en anders zal mogen verbrenge of gebruiken, bij poene van twee goudguldens te verbeuren bij degene, in wiens werk of land 't zelve bevonden wordt, ten ware hij de schuldige man wist aan te wijzen.

XV

Dat alle veenlieden haar wijken zullen voorzien met behoorlijke draaivonders, bij de poene van twee goudguldens.

XVI

Dat langs alle opgaande vaarten zal geslecht en schoon gehouden worden een pad van vier voeten breed, zonder dat het zelvige met turf of vuiligheid zal belegd mogen worden, of zoveel min of meerdere als na gelegenheid van tijd en plaats bij de Heeren vertoonderen nodig gevonden zal worden, blijvende nochtans die van Meppel en Oosterboer hierdoor ongeprejudiceerd ten aanzien van haar landen en wegen.

XVII

Dat geen arbeiders, schippers of iemand anders enig vuur, nadat zij uit haar werk gegaan zijn, op 't lege veld zullen laten leggen, maar haar werk verlatende, moeten uitblussen, bij de boete van twee goudguldens. Noch ook geen vuur op 't hoge veld brengen of gebruiken, (branden van boekweiten uitbezonderd) bij de boete van twee goudguldens boven de reparatie van de schade, dit alles voor de eerste reise, en voor de tweede reise dubbel.

XVIII

Dat al de voorzeide boeten zullen staan ter executie en profijt van de Heer van Echten.

In de 18^e eeuw volgden andere reglementen. En andere verlaatsmannen. In grote lijnen volgden ze de regelgeving zoals die er al was, en die goed functioneerde. Of ze gingen in op geheel eigen problematiek. Was men in de 18^e eeuw nog gewoon om de masten pas op te zetten als men in de buurt van Meppel kwam, in de 19^e eeuw werd er steeds meer gezeild op de hele vaart. Althans, dat probeerden de schippers. In 1826 kwam er een reglement op het strijken van de zeilen, dat in 1844 werd aangevuld. Dit reglement maakte de verlaatsman opnieuw tot bewaker, die mensen ter beboeting door kon geven, of zelf boete kon innen. Maar blijkbaar was dit nodig, en waren er incidenten vooraf geweest, die het nodig maakten om de regelgeving aan te scherpen. We lezen:

“Hoofd en mededirecteuren der Algemene Compagnie van Vijfduizend Morgen te Echts Hoogeveen in overweging hebbende genomen de klachten van onderscheidene participanten of inhebberen in de schutten of vallaten op de Hoogeveense Vaart, van tijd tot tijd bij dezelve ingekomen, over schade door schippers met dezelve pramen of vaartuigen aan de gemelde schutten of vallaten werdende toegebracht, voornamelijk ontstaande door het niet op tijd, of op een onbehoorlijke afstand van de schutten strijken der zeilen waardoor veroorzaakt werd dat de pramen of vaartuigen veelal in dezelve vaart met geweld tegen de schutten of schutdeuren stoten, en deze verkeerde handeling der schippers en daaruit veelal voortvloeiende schade voor de inhebberen en de schutten of verlaten voor het vervolg zoveel mogelijk willende wezen en voorkomen hebben nodig geoordeeld de navolgende bepalingen of verordeningen vast te stellen:

Art. 1

Bij de onderscheidene schutten of vallaten op de Hoogeveense vaart, zal door de participanten of inhebberen in dezelve, zowel boven als beneden het schut, op een distantie van niet minder dan twintig roeden oude Drentse maat, moeten worden geplaatst een paal of handwijzer van een goede hand voorzien, zullende dienen tot een waarschuwing voor de schippers om bij het opzeilen na de schutten of vallaten, de zeilen voor dat zij bij gemelde handwijzers zijn gekomen, te moeten strijken of laten vallen, welke handpalen of handwijzers door dezelve steeds op een schouwvrije staat zullen moeten worden onderhouden, zullende in geval van verzuim of nalatigheid in het zetten en onderhouden der gemelde handpalen of handwijzers, in

derzelver plaatsing en onderhoud door hoofd- en mededirecteuren ten koste van de zuimachtige participanten of inhebbers in de schutten of vallaten worden voorzien.

Art. 2

Bij het af of opzeilen van de vaart zullen de schippers voordat zij de gemelde handpalen of handwijzers met hun pramen of vaartuigen zijn gepasseerd, het zeil of de zeilen moeten hebben gestreken of laten vallen, bij de boete van een goudgulden voor dezelve telkens en zo menigmaal zij zich aan deze overtreding schuldig maken of verbeuren zullende ingeval door hun zoons of knechten die het vaartuig besturen, dezen ter contrarie mocht zijn gehandeld dezelve voor die overtreding van haar zoons of knechten verantwoordelijk en voor de desweegs wegens geincurveerde boete aansprakelijk zijn.

Art. 3

De verlaatslieden bij de onderscheidene schutten of vallaten aan dewelke het toezicht op de stipte navolging van het bepaalde en het vorige artikel bij dezen wel uitdrukkelijk en op derzelver personele verantwoordelijkheid wordt gedemeneerd, zullen ingeval van overtreder van hetzelfde de overtreding dadelijk en de boete waarin hij gevallen is bekeuren, en daarvan onverwijld kennis moeten geven aan de Heer van Echten als hoofdparticipant.

Art. 4

Wanneer de bekeurde een vreemde of niet in deze kolonie huiszittende schipper is, zal hij dezelve wanneer deze de vaart wil afvaren, niet mogen laten doorschutten, alvorens dezelve de geincurveerde boete aan hem heeft betaald of aan hem heeft vertoond een blijk of briefje van de heer hoofddirecteur voornoemd, dat hij dezelve vrijelijk kan laten passeren.

Art 5

In geval de bekeurde de boete dadelijk aan hem wil voldoen zal hij dezelve moeten ontvangen, en onverwijld bij de kennisgeving moeten overmaken aan de hoofddirecteur voormeld.

Art. 6

De verlaatsman welke zich met opzicht tot de bekeuring van een schipper, en zo van overtreding als gemeld mocht schuldig maken aan plichtsverzuim, zal wanneer hem zulks kan worden overgebracht, voor de boete waaraan anders de schipper was gevallen, zelve aansprakelijk zijn.

Art. 7

De boete bij dit reglement bepaald zal komen ten voordele van de heer hoofddirecteur, als met executies dezer gechargeerd.

Art. 8

Dit reglement op of met Lichtmis 1826 aanstaande zullende beginnen te werken, zal opdat niemand ten dezen enige onkunde moge kunnen voorwenden, op twee achtereenvolgende zondagen in de kerk alhier gepubliceerd, en een afschrift daarvan ten huize van de rentmeester van de compagnie B. van Sloten ter inzage en lezing voor de belanghebbenden worden gelegd, zullende voorts een gelijk afschrift aan iedere verlaatsmeester op de Hoogeveense Vaart tot informatie en om zich daarna te gedragen, worden gezonden. Aldus besloten in onze vergadering gehouden te Hoogeveen de 5^e januari 1826.

*R.O. van Holthe tot Echten W. de Jonge W. Stoter
H.C. Carsten A. Witsenborg.*

"Hoofd en mededirecteuren der Algemene Compagnie van 5000 Morgens te Echtens Hoogeveen overwegende de veelvuldige schade, welke ten gevolge van het niet of niet tijdig strijken der zeilen door de schippers bij het doorzeilen aan de bruggen wordt toegebracht.

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

- 1. Dat de schippers welke de Hoogeveense Vaart bevaren verplicht zullen zijn om het zeil of de zeilen te moeten strijken of laten vallen voordat zij de handpalen of handwijzers, te plaatsen of geplaatst op twintig oude Drentse roeden boven en beneden de ophaal en draaibruggen, zullen zijn voorbij gevaren, bij boete van een gulden en veertig cents, telkens bij de overtreding der bovengenoemde bepaling te verbeuren.*
- 2. Dat de bepalingen van het reglement van 5 januari 1826 betreffende het strijken der zeilen bij de sluizen ov vallaten tevens zullen toepasselijk zijn op het strijken bij de bruggen.*

Aldus besloten in onze vergadering van heden te Hoogeveen 1 november 1844

R. A. van Holthe tot Echten A. Witsenborg R. Troost W. Bruins Slot

De Hoogeveense Vaart was een stelsel, dat veel uitgebreider was, dan vaak wordt gepresenteerd. Met het steeds oostelijker afgraven van de turf, kwam ook de behoefte om het water hoger op te stuwen. Er kwamen op twee plaatsen verlaten in de Krakeelse wijken, er kwam een Noordse Schut, en er kwam een schut in de Schutswijk. Het Noordse Schut en een van die verlaten in de Krakeelse wijken, bij Veennlust, zijn het voorbeeld geweest voor het bekendste verlaat. Een verlaat dat nooit heeft bestaan. En de bekendste verlaatsman, die ook niet heeft bestaan: Jansen, de pleegvader van Cilie, uitgescholden voor Nevelhekse. In deze romanfiguur leerde men eind 19^e eeuw in een novelle, en in de 20^e eeuw in de toneelstukken, de verlaatsman van de slechtste kant kennen. Het verlaat van Cilie zou volgens de auteur Albert Steenbergen gelegen hebben in het verlengde van het Oostopgaande, aan het tramdijkje. Hier is tot nu toe in de bronnen niets van gebleken. Tevens werd het kerspel Hoogeveen tegen het eind van de 18^e eeuw verantwoor-

delijk voor het beheer en het onderhoud van het Mallegatschut, bij Meppel. Dit viel niet onder de Compagnie van 5000 Morgen en niet onder de Hoogeveense Vaart. Over financiering, beheer en de problemen daarbij, zijn heel wat brieven en verslagen geschreven, in die dagen. Een mooi voorbeeld daarvan is een klacht van verlaatsman Klok, aan de municipaliteit (gemeentebestuur in Franse Tijd) van Hoogeveen:

40
Meppel 10 october 1797
yck late u Eedele weten dat yck het schuit
van dese winter soo nyet kan gebruiken
als het nyet geholpen wort Du ankers
bynnen daar al of wieg en de vleugel
sakt soo wieg n dat yck soo nyet
lange meer kan schiutten ter wyle
yck u al twee mal dar over gescreuen
hebbe en u Eedele komt dar v nyet
naa om te kyken uwe moet denken
dat yck uwe leigens n verhalthebbe
anders kan yck dar geen denckbelt
van maken en het toi duigl ock
nyet
Sijt mynsamedyk van my
gegroet J B Klok

Klok's tijdgenoten vinden we in de haardstedenregisters, huizenregisters, van Hoogeveen en Zuidwolde. Tot op heden waren de verlaatsmeesters van de verlaatsen van Meppel tot Zuidwolde niet helemaal in beeld te brengen. Het gedeelte ervoor is echter over een periode van ruim 60 jaar wel aardig compleet. Opvallend is dat de verlaatsman van het 2^e verlaat steeds werd vermeld in het register van Hoogeveen, terwijl hij woonde onder Zuidwolde. Voor zover we hem hebben kunnen vinden. De eerste verlaatsman op het 2^e verlaat was te traceren in het haardsteden-

register van 1723. Dat was Roelof Slouters. De vraag is of hij het verlaat zijn naam gaf, of dat hij de naam van het verlaat heeft aangenomen. Hoe dan ook, verlaat en verlaatsman droegen dezelfde naam. De verlaatslieden van het 1^e verlaat werden niet altijd als verlaatsman aangeduid. Opvallend is wel dat op de plaats van het verlaatshuis steeds een lid van de familie Sempel was te vinden. Jacob Asjens of Asis was een Sempel, en zo door tot Reinder Steen de functie overnam. Omdat de Sempels zo stevast op de plek van het verlaatshuis werden genoemd, is aangenomen dat ze ook zeker al vanaf 1691 de functie bij het 1^e verlaat hebben uitgeoefend. Ze bewoonden een flink pand. De verlaatslieden van het 1^e en het 2^e verlaat woonden in huizen die in 1756 als volgt werden omschreven:

Eerste verlaatshuis, daar de baas Johannes Jacobs in woont, 4 ½ vak wijd 22 voet.
Tweede verlaatshuis, daar de weduwe Steven Egberts in woont, 2 vak wijd 17 ½ voet.

Verlaatslieden

1^e Verlaat, Veeneschut, of De Oude Kolk.

1652: Boije Lewes* (Woont en werkt in 1637 op 7^e verlaat)
1656: Roelof Jans*
1691: Jacob Asjens, dagloner.
1704: Jacob Assis.
1709: Jacob Assis (laatste vermelding dat hij in leven is).
1717: Weduwe Jacob Assies*
1720: De weduwe Jacob Assis.
1725: De weduwe Sempel (alias Sempels Anne).
1727: Jannes Jacobs Sempel en de wed. Sempel (1^e vermelding Jannes).
1732: Jannes Sempel en de wed. Sempel (laatste vermelding van de weduwe).
1733: Jannes Jacobs.
1740: Jannes Jacobs.
1742: Jans Jacoobs (Johannes Jacobs Sempel).
1754: Jannes de Baas, doende tapneringe (idem).
1764: Jannes Jacobs de Baas (idem).
1774: Jannes Jacobs Sempels doet tapneringe (laatste vermelding in 1775)
1776: Albert Winkel (eerste en laatste vermelding) als verlaatsman.
1777: Reinder Steen (eerste vermelding als verlaatsman).
1784: Reinder Steen doet tapnering.
1794: Reinder Pieters Steen, Baas aan de Hoogeveensche Vaart, doet tapnering.
1804: Reinder Pieters Steen heeft een praam.

2^e Verlaat, Sloutersverlaat.

1637: Schoemaker*
1652: Hendrik Gerrits Schoenmaker*
1656: Jan Pauls*
1693: Klaas Bogaart*
1717: Mr. Claas van den Bogaart*

1723: Slouters (1^e vermelding).
 1730: Slouter.
 1733: Roelof Zlouter.
 1740: Roelof Geuchjes.
 1742: Roelof Geugies.
 1751: Roelof Geugies (laatste vermelding).
 1752: Steven Egberts (eerste en laatste vermelding).
 1753: Weduwe Steven Egberts.
 1754: Weduwe Steeven Egberts doende tapneringe.
 1764: De weduwe Steven Echberds bij 't tweede verlaat betaalt nooit aan 't carspel.
 1769: De weduwe Steven Echtberts staat doorgekrast, nieuwe naam Albert Harms.
 1773: Albert Harms (laatste vermelding)
 1774: Coop Jan Coop kan niet betalen.
 1784: Coop Jans Coops een keuter betaalt nooit iets an 't Carspel.
 1785: Coop Jans Coops of Arent Alberts (staat er letterlijk).
 1786: Arent Alberts.
 1788: Arent Alberts (laatste vermelding).
 1789: Albert Alberts (eerste vermelding).
 1793: Albert Alberts (laatste vermelding, ontslagen wegens plichtsverzuim).
 1794: Arend Hendriks Kniertien doet geringe tapnering bij het 2e vallaat, betaalt niets aan 't Carspil.
 1804: Arend Hendriks Kniertien, onvermogen.

Verlaatslieden volgens de haardstedenregisters van Zuidwolde

(Keuter betekent: beperkt boerenbedrijf. Tapnering wijst op een café en/of een herberg, als nevenbedrijf. De begrippen verlaat en vallaat wijzen op een zelfde soort schutsluis.)

3e Verlaat, Olde Baas Verlaat.

1637: Lensen Volckers*
 1652: Jan Pauls Wever*
 1656: Hendrik Gerrits*
 1693: Casper Jurriens*
 1694: Casper op de Vaart een keuter.
 1717: Casper Jurriens Zoon*
 1742: De weduwe Hendrik Caspers doende tapneringe.
 1754: Weduwe Hendrik Caspers doende tapneringe.
 1764: Eijlert Jans verlaatsman doende tapneringe.
 1774: Jan Jans Coop doet tapneringe verlaatsman.
 1784: Jan Jans Coops, doet tapneringe, is verlaatsman bij 't 3^e verlaat.
 1794: Claas Berent Kleijne. Vallaatman bij 't 3^e vallaat, doet tapneringe.
 1804: Berend Klaas Klijne vallaatsman bij 't 3^e schut, doet een kleine tapneringe.

<i>Het Westersche Rot</i>		
<i>Slouter timmerman</i>	- -	2
<i>Jannes Jacobs</i>	- - -	2
<i>D. weduw. Jacob Sempel</i>	- -	2
<i>Eevert Jans Smit</i>	- - -	1
<i>Willem Hendriks ten Kleij</i>	-	2
<i>Dirk Jans</i>	- - -	2
<i>Albert Jans</i>	- - -	2
<i>Jan Stoffers</i>	- - -	1
<i>Jan Kourts Frerik</i>	- -	2
<i>Michiel Hendriks</i>	- -	2

Van Hoogeveen zijn zowel tienjarige- als tussenliggende haardstedenregisters bewaard gebleven. De verlaatsmannen zijn eenvoudig terug te vinden, omdat ze altijd aan het begin of het eind van de namen van het Westerse Rot stonden. Roelof Slouter blijkt timmerman te zijn geweest, volgens het register van 1727.

4^e Verlaat, Echtingerschut.

- 1652: Weduwe Jacob Mulders*
- 1656: Frans Jans Mulder*
- 1693: Jan Schutte*
- 1717: Garrit Mulder*
- 1742: Albert van Berge doende tappen.
- 1754: Albert van Berge doende tapneringe woont bij verlaat.
- 1764: Lucas Mulder zijnde windmulder, doende tapneringe als verlaatsman.
- 1774: Hendrik Claas Bosmulder op de Echtsmolen, doet tapneringe.
- 1784: Hendrik Claas Bos een keuter, doet tapneringe is mulder op de Echtinger molen, verlaatsman bij 't 4^e verlaat.
- 1794: David Rump bij het 4^e vallaat, doet tapneringe en is mulder op de Echtinger molen.
- 1804: Jurrien Rump bij 't 4^e vallaat, doet een kleine tapneringe en is mulder op de Echtsense molen.

5^e Verlaat, Arend Koopsschut.

- 1656: Gerrit Luijcas*
- 1693: Jan Rutgers*
- 1717: Jan Meinen*
- 1742: Jan Pouwels een timmerman.

1754: Weduwe Jan Pouwels woont bij verlaat doende tapneringe.
1764: Jacob Jansen verlaatsman doet tapneringe.
1774: Jacob Jansen verlaatsman doet tapneringe.
1784: Arend Coops verlaatsman 5^e verlaat, doet tapneringe.
1794: Harm Alberts vallaatsman bij 't 5^e vallaat, doet tapneringe.
1804: Herm bij 't Schut vallaatsman bij 't 5^e schut, doet een geringe tapneringe.

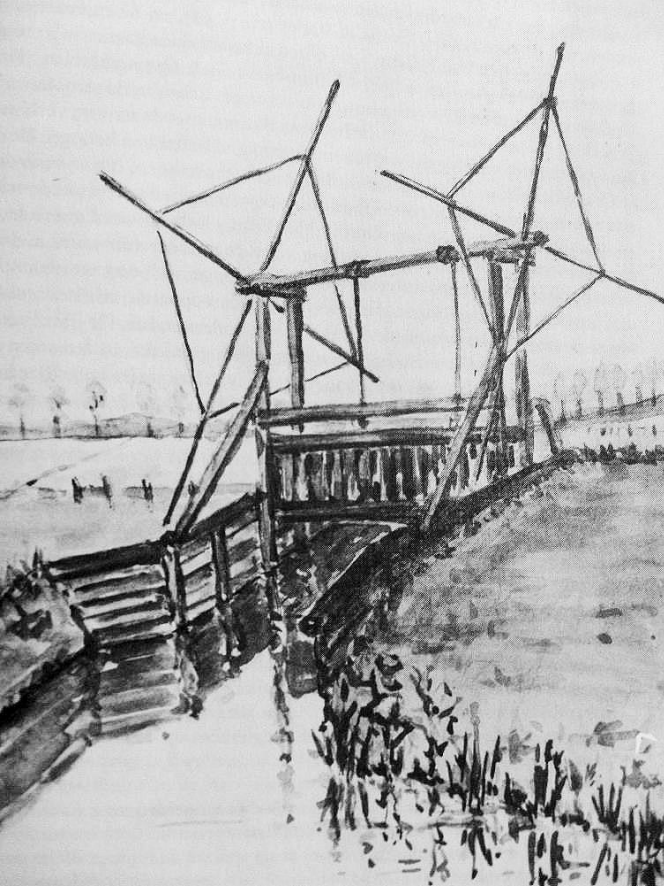
6^e Verlaat, Willem Moeschut.

1656: Willem Bogaert*
1717: Arent Bogaert*
1742: Gerrit Pieters een keuter woning doende tappen.
1754: Hendrik Geerts een verlaatsman doende tapneringe.
1764: Hendrik Bukking verlaatsman doet tapneringe. (Ontslag 25 november 1768.)
1774: Jan Moes verlaatsman doende tapneringe.
1784: Jan Moes een keuter, doet tapneringe, is verlaatsman 6^e verlaat.
1794: Jan Moes een keuter, doet tapneringe, is vallaatsman bij 't 6^e vallaat.
1804: Jan Moes, een keuter, doet een kleine tapneringe bij 't 6^e vallaat.

(Met een * zijn de namen aangegeven uit de notulen van de Compagnie van 5000 Morgen. De andere namen komen uit de haardstedenregisters.)

Tot slot, mede om te laten zie hoe creatief en soms radicaal er werd omgegaan met het water, een stukje uit de notulen van de Compagnie van 5000 Morgen van 26 januari 1768: *“De heren directeuren worden bij deze geautoriseerd om ten eersten te onderzoeken en ten besten mogelijk te bevorderen en bewerkstelligen dat op de bekwaamste en beste wijze en plaats achter in het ‘Hollandsche Veldsche-Opgaende’ (letterlijk citaat) ten oosten de Rieg, een verlaat wordt gezet, met een bekwame watermolen of lossing, opdat de venen aldaar na de veenpeiling te laag, te beter uitgegraven mogen worden, en het water op die lagere peil in balans te kunnen houden en tot dien einde ten laste van de te lage morgentallen, welke dat verlaat zullen nodig hebben zodane project als zij best vinden te maken en met de overige inhebbere, buiten de Zuiderse Ritmeesters Venen binnendijs te sluiten tot goedmaking van de kosten, en onderhouding daartoe nodig”.*

Dit verlaat is er niet gekomen. Op het zuidelijke deel van de venen liep de ondergrond weer af, waardoor er veen onder het waterpeil van het opgaande kwam te liggen. De bedoeling was om het peil achterin het Zuideropgaande te laten zakken, door middel van een extra verlaat, en een watermolen te bouwen om het gebied droog te malen. Waarschijnlijk waren de kosten te hoog, en er waren andere mogelijkheden om hier turf te winnen. Vanaf 1773 werd ook sponturf afgevaren, bagger-turf. Dit kwam uit de laagste delen van het genoemde gebied. Verlaat overbodig.

Een tekening van het verlaat, zoals dat nog in de 20^e eeuw lag bij Dwingeloo. Het is het beeld dat we ook konden zien rond 1632 in de Hoogeveense Vaart.

De Hierna: de aanstellingsbrief van Hendrik Arents, als verlaatsman voor het 11^e verlaat, bij Meppel. In 1728 moest hij beloven ijverig en vlijtig alles te zullen doen wat nodig was, en de orders van de Baas van de vaart, uit naam van de Compagnie van 5000 Morgen gegeven, pertinent na te komen. En dan komt het. Als 'erkenntenis', als dankbaarheid voor zijn aanstelling, moest hij ieder jaar met St. Maarten naar het Huis te Echten gaan en daar de toenmalige Heer van Echten een goede vette gans aanbieden. Alsof hij privé in dienst was van Roelof van Echten. Getekend 5 januari 1728. Het is en blijft altijd weer de vraag of de rechten van de Van Echtsens, en de plichten die ze anderen toedichten als het ging om hun welbevinden, wel kortgesloten en afgesproken waren met het college van directeuren van de Compagnie. Gelet op de diverse conflicten met de andere directeuren is het beeld dat ontstaat vooral in het nadeel van de Van Echtsens. Steeds weer moesten de directeuren hen terugwijzen naar de gemaakte afspraken. Over de gans is geen proces bekend, maar ook geen afspraak uit de notulen van de Compagnie. Overigens is ook de titel 'Baron' iets wat op een gegeven moment in de papieren is verschenen, zonder dat bekend is hoe die is verleend. Het past bij het zichzelf aanmeten van steeds meer 'grandeur'.

Verlof Baron van Echten
Heer tot Echten en Echtsens
Hogerveen p. Drossard van
Soerorden ende der Landschaps
Drenthe et et et

Certificeere door Ieren, dat als Heer der ju-
risdictie des Huises Echten, en opper Dire-
cteur van de Hooge Veense vaart in plaats
van de vertrekkende verlaatsman an het eijde
verlaaf voor Moppelt.
wederom hebbe aangesteld Hendrick Arents
als verlaatsman van het voors. verlaaf
mits ijverig en vlytig het selve zall hebben
in acht= en waarte nemen, soo als sulicks
behoort en vereijst word, en de tijdelijke
ordres, die hem van de opseender der gemekte
vaart uit onse Naam worden gegeven, por-
tionent na te komen; waarin manqierende
hem het bovenstaande anstonts zal worden
opgesegt en zall moeten verlaten; voor
welcke bovengeseide tot een erkentenis alle
jaaren op St. Martini dag op den Huise
Echten zall hebben te doen brengen een
goede vette gans. Actum op den Huise
Echten den 5. jan. 1728

Hendrick Arents

De Verlaats^{man} van het 10de Verlaet Peter Otten
 Wordt Gelast en Geantwoort Hamend De Heer Van Elten
 En De Compagnie Der Heeren Directeuren, te Ontfang-
 -gen En inte Vorderen Het op En Afvaarte Geld Van Waren
 Geen turf zijnde te Weten Van Een Præmiele Guld, En
 tien Stk Van Een Schuit, Die op De Hoogeveende Vaert gelast
 of Geladen Worden beneden het 10de Verlaet En komende
 of Bestemt Na Daerben geen speciael^{vergoeding} hebbende,
 Mits Daer Van jaerlyk^{aan} tondt twanten Doende
 Rekeninge En Verantwoordinge telkens Ontrent
 Nieuw jaer Actum Eikhind Hoogeveen Den 22 junij
 1793

Otten
 J. Heendage
 H. H. Koster
 W. D. van der

Verlaatsman Peter Otten woonde nog tot en met 1778 op het Hoogeveen, en
 heette voluit Peter Otten Metselaar. Daarna woonde hij bij Meppel, als
 verlaatsman van het 11^e verlaat. Hem werd op 22 juni 1793 gelast het op- en
 afvaartsgeld in te vorderen, van alle waren 'geen turf zijnde'. Hout,
 handelswaar, steen, heide, boekweit, de doorgang van de trekschuiten, wat er
 maar werd vervoerd, Peter Otten Metselaar registreerde het. Een gulden voor
 iedere praam, tien stuivers voor een schuit, oftewel brandschuit. Voor zover
 het ging om vaartuigen die zouden lossen 'beneden' het 10^e verlaat en
 afkomstig waren of bestemd waren voor plaatsen 'geen speciale vrijdom
 hebbende'. Ieder jaar rond nieuwjaar moest hij zijn boekhouding en geld
 inleveren bij de Compagnie van 5000 Morgen.